

VERSLAG ARMOEDEBESTRIJDING 2008-2009 – DEEL II

Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede

Goeiemorgen. We doen hier dus vandaag verslag van een overleg binnen het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over de situatie van daklozen.

Het Steunpunt is opgericht via een Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gewesten en de Gemeenschappen, en kunnen we dus bestempelen als een interfederale dienst. Het is onze opdracht aanbevelingen te formuleren naar de verschillende regeringen, parlementen en adviesraden in ons land, op basis van overleg en dialoog met de verenigingen, organisaties en instellingen die actief zijn in de strijd tegen armoede.

Het overleg over dakloosheid kwam er op vraag van de staatssecretaris voor Armoedebestrijding in het kader van het federaal plan armoedebestrijding, Dhr. Philippe Courard ; we danken de staatssecretaris voor zijn vertrouwen. Dakloos worden of zijn raakt echter ook heel wat bevoegdheden van de gewesten, en we danken dan ook Vlaams minister Ingrid Lieten en Brussels minister Brigitte Grouwels voor hun aanwezigheid en hun interesse in de resultaten van het overleg.

Het verslag is heel sterk gebaseerd op de ervaringen van de betrokkenen en hun verenigingen. Het overlegproces was bijzonder intensief, zowel voor de betrokken organisaties als voor het Steunpunt zelf. In totaal waren een 50-tal organisaties betrokken, en waren er 17 bijeenkomsten in zes maanden. Wij willen van dit moment ook gebruik maken om al deze mensen te bedanken voor hun inbreng en engagement.

Dakloosheid is een extreme vorm van armoede. Het raakt een bijzonder verscheiden en heterogene groep: qua leeftijd, de preciaire huisvestingssituatie, het levenstraject dat iemand achter de rug heeft, gezondheidsproblemen, enzovoort. De vraag naar hoe groot die groep nu is, is heel moeilijk te beantwoorden. Hoewel er reeds interessante initiatieven genomen zijn, ontbreekt het aan éénduidige cijfers. Er is duidelijk nood aan meer kwantitatieve en kwalitatieve informatie.

De deelnemers aan het overleg hebben het keer op keer benadrukt: er moet gewerkt worden op de oorzaken van dakloosheid en armoede. En dat betekent prioritair werk maken van structurele maatregelen die dakloosheid en armoede helpen voorkomen. Daarom ook dat zo veel belang wordt gehecht aan het preventieve luik in het verslag.

Voor de structuur van het verslag hebben we het traject van daklozen gevolgd:

- (1) De fase voor iemand dakloos wordt: hier hebben we het over de factoren die tot dakloosheid kunnen leiden – we noemen dat in het verslag breukfactoren – maar die in het kader van een preventiebeleid bijzonder belangrijk zijn.
- (2) De fase van het dakloos zijn, en meer specifiek de hulp die daklozen wordt geboden.
- (3) En tenslotte, de fase 'erna': hoe kan iemand duurzaam uit dakloosheid geraken.

Collega Marilène De Mol zal op die drie aspecten dieper in gaan.

Volgens de deelnemers aan het overleg, dient men op te houden met het 'fabriceren' van daklozen. Bijgevolg moet men strijden tegen armoede. De armoede daalt vandaag de dag niet. Ze raakt alle levensdomeinen: inkomen, tewerkstelling, gezondheid, huisvesting... ; daarom strekken de hefboomen ter preventie van dit fenomeen zich ook uit op al deze domeinen.

Mensen in armoede bijvoorbeeld zijn over het algemeen vroegtijdig afgetakeld door moeilijke en stresserende levensomstandigheden. Dit maakt hen enorm kwetsbaar op het vlak van hun fysieke en geestelijke gezondheid, op het vlak van hun tewerkstellingsmogelijkheden, maar ook voor de sociale bescherming waar ze kunnen op bogen. De familiale en sociale banden zijn moeilijk om te onderhouden in deze omstandigheden.

Overigens hebben heel wat daklozen een institutioneel verleden: de gevangenissen, de instellingen voor bijzondere jeugdzorg en ziekenhuizen zijn plaatsen die de neiging hebben om het sociaal weefsel nog meer aan te tasten.

De breukfactoren op het vlak van huisvesting zijn talrijk. In het bijzonder is er het gebrek aan betaalbare woningen, of het nu gaat om sociale of privé-woningen. Ze maken van de toegang tot huisvesting een echt hindernissenparcours.

Het behoud van een woning is ook erg moeilijk. De uithuiszettingen wegens onbewoonbaarheid zijn een overduidelijk voorbeeld van negatieve effecten van een bepaald soort beleid ten aanzien van arme mensen, zelfs al zijn de doelstellingen ervan lovenswaardig. De gevolgen van deze maatregelen zijn catastrofaal voor de mensen die worden uitgezet en die dreigen dakloos te worden. Het verslag pleit voor een effectieve en systematische herhuisvesting ten aanzien van hen.

Zolang er geen doeltreffend preventief beleid is, moet men de thuislozenzorg verbeteren.

Zoals reeds gezegd, vormen de 'daklozen' een erg heterogene groep; Het is dus onmogelijk om hen tegemoet te komen met gestandaardiseerde oplossingen. Een hulpaanbod waarmee de persoon niet instemt en waaraan hij niet participeert, zal niet doeltreffend zijn.

Er is nood aan vraaggestuurde hulp. Maar het is soms erg moeilijk om de vraag naar boven te laten komen. Het is een stap die veel tijd vergt. Maar de maatschappelijk werkers bevinden zich hoe langer hoe meer in een logica van rentabiliteit van de hulp, wegens het overwerk waaraan ze het hoofd moeten bieden.

Het straathoekwerk speelt op dit vlak een belangrijke rol, namelijk door op lange termijn een vertrouwensrelatie aan te gaan met de mensen, door hen te helpen om gaandeweg hun bekommernissen uit te drukken en door hen te begeleiden tijdens het gehele traject in de marginaliteit.

De actoren in de thuislozenzorg zijn talrijk en erg divers: straathoekwerk, opvangtehuizen, nachtopvang, dagopvang... Ze dienen permanent samen te werken en

bruggen te bouwen met andere sectoren, zoals die van de (geestelijke) gezondheidszorg en van de huisvesting. Een versterking van het overleg binnen de sector van de thuislozenzorg en met verwante sectoren is aangewezen, zodat men beter kan antwoorden op de vraag van de personen.

Er zijn interessante voorstellen van uitwegen uit dakloosheid aangehaald tijdens het overleg. Klassieke opvangvormen stemmen niet overeen met eenieders behoeften. Onderhandelde bezettingen, permanent wonen op toeristische terreinen, solidair wonen, 'housing first' zijn allemaal creatieve antwoorden van mensen in armoede waarmee niet voldoende rekening wordt gehouden. Solidair wonen bijvoorbeeld wordt bestraft wegens de overgang van het statuut van alleenstaande naar samenwonende bij bepaalde uitkeringen. Het verslag pleit er daarom voor om het huisvestingsbeleid open te stellen voor deze alternatieve woonvormen.

De duur van de dakloosheid verergert nog de situatie. Ze maakt de persoon kwetsbaar en beschadigt nog meer zijn gezondheid en familiale en sociale banden. Uit dakloosheid 'raken' vraagt dan ook een enorme investering en actoren die aan hun zijde staan. Men dient dus middelen vrij te maken voor de periode 'na de dakloosheid'; het is nodig de hulpverlening, niet enkel op het vlak van huisvesting, te verlengen.

Het beleid heeft nog teveel een tendens om de toegang tot huisvesting als een lineair traject te beschouwen. Voor daklozen is het juist een erg ingewikkeld parcours, met meerdere 'heen-en-terug'-bewegingen. Zij hebben nood aan flexibiliteit. Men moet hiermee rekening houden door meer open oplossingen te bedenken en door overstapmogelijkheden tussen opvangtehuizen, sociale verhuurkantoren, sociale huisvestingmaatschappijen enz. te vermenigvuldigen. Woonbegeleiding is een erg belangrijk instrument op dit vlak: ze dient op maat te gebeuren, op het ritme van de mensen en op een flexibele wijze.

In het kader van een coherente aanpak, lijkt het ons belangrijk om drie elementen te onderstrepen:

- (1) Men dient in de toekomst te kunnen beschikken over meer betrouwbare en kwalitatieve kennis. Het gaat zowel om gegevens over de omvang als over de kenmerken van de groep die met dakloosheid wordt geconfronteerd, als over het afgelegde traject door deze mensen, maar ook over de evaluatie van de acties en de te nemen maatregelen. De beeldvorming over daklozen - in de media, en meer algemeen in de samenleving - is eveneens cruciaal: door ze te verbeteren en ze meer te baseren op de werkelijkheid van de betrokkenen, kan men meer pertinente initiatieven nemen.
- (2) Het overleg heeft er ook voor gekozen om drie 'bakens' naar voren te schuiven voor een coherente en ambitieuze aanpak:
 - Toegang tot de fundamentele rechten, dat betekent dat het burgerschap van de personen op elk moment dient gerespecteerd te worden, en dat een toegang moet gegarandeerd worden tot de rechten die er uit voortvloeien. Het verslag vermeldt bijvoorbeeld het belang van de volledige uitvoering van het referentieadres voor daklozen;
 - Aandacht voor het woord en de participatie van daklozen;
 - Voortdurende waakzaamheid voor de situatie van de armste mensen.
- (3) Het verslag besluit met het geven van een reeks aanbevelingen over verschillende aspecten in de strijd tegen dakloosheid en armoede.

Het resultaat van dit overleg maakt deel uit van het twejaarlijks Verslag van het Steunpunt. We hebben het eerste deel enkele maanden geleden voorgesteld, vandaag stellen we het tweede deel voor, dat eveneens een bijdrage tot politiek debat en politieke actie wil zijn. En we hopen dat het zal bijdragen tot een ambitieus en coherent plan.

Dit verslag dient eveneens als inspiratiebron voor het Europees jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting en voor het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie, dat zal plaatsvinden tijdens het tweede semester van 2010.

Doordat de resultaten van dit overleg deel uitmaken van het tweejaarlijks Verslag van het Steunpunt, zijn ze gekoppeld aan de officiële opvolgingsprocedure beschreven in het Samenwerkingsakkoord dat het Steunpunt opricht. De verschillende bevoegdheidsniveaus verbinden zich er dus toe om een debat aan te gaan over de aanbevelingen uit het verslag en er een eventueel gevolg aan te geven. We zijn daarom erg verheugd dat staatssecretaris Philippe Courard, Minister Ingrid Lieten en Minister Brigitte Grouwels aanwezig zijn om ons hun eerste reactie te bezorgen op het Verslag.